

DISSERTATIO ACADEMICA;
DE
POPULARITATE
ORATIONUM SACRARUM,

QUAM,
Conf. Ampl. Fac. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,
Publico examini subjiciunt

GABRIEL WINTER,
Philos. Mag. & Adj. Minist. in Kides,

NEC NON
ERICUS WENELL,
Wiburgenses,

In Auditorio Maj. die v Decembr. A. MDCCXCVIII.

H. A. M. C.

ABOÆ,
Typis FRENCKELLIANIS.

IN SACRAM REGIAM MAJESTATEM
MAGNÆ FIDEI VIRO,
REVERENDISSIMO DOMINO,
**ZACHARIÆ
CYGNÆO,**

SACRO - SANCTÆ THEOLOGIÆ DOCTORI,
DIOECESEOS BORGŒNSIS EPISCOPO,
GYMNASII SCHOLARUMQUE EPHORO,

MÆCENATI MAXIMO,

SACRUM.

§. I.

Quemadmodum Theologia Christiana, pro vario temporum gustu & scientiarum habitu, variam sibi induxit speciem atque formam; ita quoque in Religione publice proponenda, diversa a die in diem obtinuit methodus. Fuit proh dolor! tempus, quo Diva Religio usque adeo esset conspurcata, ut nugis ferme & fabellis anilibus resonarent templa Christianorum; sed favente Numine lucemque humani ingenii accendente, apud nos præteriit: & ex lætiori illa Theologiæ facie, in sinu nostræ ætatis nata & efficta, speramus, imo confidimus, fore, ut maculæ hic & illic residuæ, luce indies crescente sensim abstergantur, utque Religio, ad nobilem suam simplicitatem atque integritatem restituta, interiore sua fulta virtute olim in Ecclesia regnabit. Quo cum ex nostra sententia, non omni destituta experientiæ testimonio, vehementer conducat, ut quorum curæ commissa est Religionis propagatio, ii capita ejus, perspicue & ad vulgi captum adcommodate, h. e. *populariter* Auditoribus suis exponant; in animum induximus, virtutes hujus dicendi generis Specimine hocce Academico breviter

delineare: benigniorem Lectorum censuram, omni
verborum honore & observantia expetentes.

§. II.

Est hæc omnium scriptorum funesta, sed justissima fors, ut, nisi legentes, quorum in usum & gratiam edita sint atque concinnata, percepta bene intelligant, juxta vetus illud: "*qui non vult intelligi, nec debet legi,*" perpetuæ condemnata oblivioni, vermibus demum & squalore consumenda relinquuntur; quod idem ut de sermonibus Sacris majore cum jure valere existimetur, ipsa rei natura & ratio suadere videtur. Auditores enim rudes & inculti, nec disciplinis philosophicis imbuti aut adfueti, non fecus ac infantes, qui cibum graviorem digerere & in succum atque sanguinem convertere haud valent, erudito nimis & ad Scholæ usum conformato dicendi genere, non modo non reficiuntur, sed potius opprimuntur; ut taceamus, Sacras orationes, quia recitantur tantum, non vero leguntur, eo etiam pacto, simpliciori, ne aures effugiant populares, opus habere contextu. a)

Un-

a) BLAIR, Lect. on Rhetoric and Belles Lettres Vol. III. p. 14. Speaking admits a more easy copious Style, and less fettered by rule; repetitions may often be necessary, parentheses may sometimes be graceful, the same thought must often be placed in different views, as the hearers can catch it only from the mouth of the Speaker and have not the advantage, as

Unde artis Rhetoricæ Magistri, *Perspicuitatem*, utpote principem Eloquentiæ virtutem, qua omnis persuasio, suavitas, omninoque omnis gravitas in dicendo est superstructa, scribentibus & dicentibus sollicite adeo injungunt. Ubi tamen observandum, ne ad infimum perspicuitatis gradum (doctis hominibus vile dicendi genus) semper & ubique, sine ullo auditorum discrimine nos demittamus. Coram Auditorio scientiarum luce collustrato, salva perspicuitate, *sublime*, ut dicere solent, dicendi genus, commode & sine Auditorum jactura poterit adhiberi; ubi vero Auditorium rude fuerit vel mixtum, quale Sacris Concionatoribus plerumque contingit, ad inculta & tarda eorum ingenia se nimis demittere non potest Orator, tantoque magis laudem merebitur, quo popularius & facilius, tam quoad *res* sive *materiam* tractandam, quam quoad verborum structuram sive *formam*, sua fluat oratio.

§. III.

Cum vero expectandum non sit, ut singula Religionis nostræ capita dilucide adeo, ut nulla obscuritatis extant vestigia, possint proponi & explicari, quominus multa, humano ingenio impervia sint agnoscenda; nos quidem non suaserimus, ut Concionato-

A 3

res;

in reading a book, of turning back again, and of dwelling on what they do not fully comprehend.

res, qui virtutis & Religionis studio bene consulere velint, in *subtilem* Religionis Theoriam, ad Theologorum Scholas proprie pertinentem, partesque ejus difficillimas, anxie Sermonibus suis inquirent, ubi, ratione maxime ad praxin doctrinarum, sive morum doctrinam, quæ in se excellentissima est, habita, breviori facilioreque via Auditores suos ad metam, quam omnis spectat Religio & quæ in virtutis & veræ pietatis studio posita est, deducere possunt. *b)* Ea nempe est humani ingenii indoles, ut vi sua in altissimos quosvis penetrare velit recessus, & ubi se derelictum sentiat, vel animo hæreat, vel scrupulis vexetur; adeo ut magna opus sit circumspectione, omisa popularitate, scrupulis ejusmodi, in quibus excitandis, quam dispellendis, feliciores esse Sacri haud raro solent Præ-

b) BLAIR, J. C. Vol. II. Lecture XXIX. - p 274. "The end of all preaching is, to persuade men to become good - - - At the same time, it must be remembered, that all the Preacher's instructions are to be of the practical kind; and that persuasion must ever be his ultimate object. It is not to discuss some abstruse point, that he ascends the Pulpit. It is not to illustrate some metaphysical truth, or to inform men of something which they never heard before, but it is to make them better men; it is to give them, at once, clear views, and persuasive impressions of religious truth." Cfr. ZIMMERMANS Abhandl. von der frommen und sorgfältigen Simplicität bey dem Vortrage Göttlicher Wahrheiten; nec non PFENNIGER von der Popularität in Predigen.

Præcones, locum concedant. Ex quo apparet, O-
ratori Sacro nihil curatius nihilque antiquius esse de-
bere, quam ut in themate deligendo, res, quantum
sine dispendio pietatis fieri queat, declinet popula-
rem tractandi rationem respuentes, ac eas contra di-
ligentissime explicet doctrinas, quæ ad animos emen-
dandos pertinent, vel quibus hæ ut fulcris nituntur.
In tractatione vero ipsa, si fructum laboris percipere
gestit, ita versabitur, ut ad rude & prope infantile
Auditorum plerorumque ingenium, opiniones, mores
& sensus, se semper & ubique demittat. Argumenta
itaque operose excogitata, enunciations abstractas,
demonstrationes nimis subtiles, artificiosas, syllogisti-
ca forma propositas, ac a primis usque principiis &
veritatibus universalibus, de quibus nec ipsi eruditi
semper consentiunt, deductas, sedulo evitet c); nec
longam & tædiosam argumentorum seriem, parenthe-
ses, episodica e. f. p., quibus Auditorum attentio, re-
flexioni longiori minime adsueta, aut fatigari aut ab-
rumpi facile poterit, eruditionis cujusdam gloriam
ca-

c) Ad naturam quoque sermonum Sacrorum, uti om-
nis sermonis, sine dubio pertinet, ut artis & labo-
ris pertinacioris nulla in eo compareant vestigia; ita
ut recte ea de re judicet Cl. TRUBLET, Reflexions sur
l'Eloquence, §. XIII. p. 21. his utens verbis: *Si l'art
& le travail ne doivent se faire sentir dans aucun ou-
vrage, c'est sur tout dans un sermon, qui devrait pa-
raître fait sur le champ.* Unde summæ artis recte
habetur, non videri artem.

captandi gratia, affectet *d*): quin potius omnibus ingenii sui viribus in id incumbat, ut omnia plane, intuitive & in aperta quasi tabula præbeat conspicienda. Atque hac imprimis faciet, si imaginibus & similitudinibus, a rerum natura & physica mundi apparentia, non subtiliori illa ejus cognitione, depromtis, & in sensus facile cadentibus, res (justa adhibita comparatione) depingere exemplisque, vel e communi hominum experientia, optima sæpe in docendo magistra, vel ex Sacra Scriptura desumptis, rem noverit illustrare; quæ omnia non modo ad institutionem, verum etiam ad delectationem, in oratione ne nude & steriliter pertexatur, spectandam; egregie ad eo conducere valent, ut ejusmodi ornamentis neglectis, langueat omnis oratio. Sic v. g. in virtutis inculcando studio, inter alia quibus Sacra Historia ab-

undat

d) Quidam in dicendo ita sunt copiosi, ut vel patientissimos Auditores delasfare valeant; alii contra tam breves ut brevitate sua obscuritatem creent. Medium vero hac in re, quemadmodum in ceteris omnibus, tenuisse juvabit; & quamvis media illa via certo non ubique possit præceptis definiri, prudens tamen Orator eandem semper ipse, periculo diligenter facto, deprehendet. Verissime igitur QUINCTILIANUS, Instit. Orat. Libri XI. Cap. I. "Judicio magis quam præceptis tradi potest, quantum satis sit, & quantum recipiant aures. Non habet hæc res mensuram & quasi pondus, sed ut in cibus, alia aliis magis complent." Cfr. quoque BLAIR, I. c. Vol. II. Lect. XXVII, p. 222. seqq.

undat exempla, ad singulare prorsus, perfectissimum & divinum Christi exemplum, quod speculi instar radios suos in omnes partes morum doctrinae mittit, maxime conveniet provocare. Videndum vero, ne, five exemplis five testimoniis utentes Scripturae, sensum ejus, aut ad praëconceptas torqueamus opiniones, aut etiam omnem Crisin & Hermeneuticam, qua in re saepe ignorantiam produnt suam Ecclesiae Ministri, in suggestu expromamus, sed potius sensum locorum, ubi obscurior fuerit, simpliciter & si ita decet, periphrasin explicemus. Popularitati enim haud bene consulunt, qui in locis Scripturae Sacrae interpretandis, ad regulas artis, quorum vim vulgus minime capit, se componunt, obscuritatem loci sic majori adhuc caligine obducentes e). Sed solenne est, quod Poëta dicit: "*Dum vitant stulti vitia in contraria currunt.*" Unde simul patet, mysticis & nimis reconditis, Spirituales vocare solent, explicationibus, quibus ad nauseam usque adsveti non pauci videntur Concionatores, utpote rei naturae & popularitati ex diametro oppositis, studiose esse abstinendum. Sic vero bene utcunque, quae ad Thema pertinent, captui auditorum adcommodate explicatis, illustratis & conformatis; spe tamen sua frustrabitur Sacer Orator, nisi naturali cogitationum nexu & ordine se invicem

B

ex-

e) Quid hac de re tenendum sit, & de popularitate in genere, cfr. SCHMIDTS Anleitung zum populären Kanzelvortrag.

excipiant & sustineant argumenta (*unitatem f*) appellant Rhetores), ita ut suo quodam systemate, (licet non philosophico illo & nimis scientifico, a populari loquendi ratione alieno), cohæreant *g*). Præterquam enim quod perspicuitas ordine hujusmodi adhibendo adjuvetur & augeatur, fallaci vulgi succurritur memoriæ, cujus etiam ratione habita, argumenta, graviora saltem, ne auditorum prætervolent aures, in oratione populari, sub alia atque alia forma, certe in Epilogo (usum practicum vulgo vocant), scite erunt repetenda.

§. IV.

Huic vero populari *res* tractandi rationi, nisi accedat perspicuitas in *verbis* eorumque junctura, operam & oleum perdet Orator. Vocabula igitur obscuriora, inprimis ambigua, terminos technicos, non nisi in Scholæ usum destinatos, omninoque omnes phrasas, formulas & verborum constructiones impeditiore, quæ crucem auditoribus figere possint, ellipses duriores, a rudi populo ne conjectura quidem assequendas, ceteraque obscuritatem parientia, quan-

f) Cfr. SULZER Allgemeine Theorie der Schönen Künste, vocab. Einheit.

g) Cfr. Clar. UTTER Disfert. *de officio Oratoris Sacri in argumentis disponendis*, Præs. Cel. PORTHAN; & SPALDING, Ueber die Nützbarkeit des Predigt-amtes, und deren Beförderung.

quantum fieri possit, declinet; & si aliquando reconditioribus ejusmodi vocabulis uti cogatur, explicatione ea definire non intermittet, cavens modo, ne explicatio sit vel nimis docta, vel ingenio & captui auditorum etiam illa impervia. Qua in re sæpius peccant Concionatores; verba sono sibi familiaria & sacra, fidei, justitiæ, cet. *h*) ore assidue usurpantes, sed genuinam vocabulorum significationem, aut quia nec ipsi bene intelligunt, aut quia eruditionis laudem solenni quadam obscuritate se promereri existiment, aut denique quod auditorum suorum ingenio nimis confidant, eruere negligentes. Sciant vero hi, veram eruditionem perspicuitate sese prodere & commendare, meliusque esse audientium ingenio diffidere, quam eidem nimis tribuere, omnemque orationem popularem, quo simplicior sit, eo majori jure esse laudandam. Quod tamen non eo dixerim, ut simplicitatem in stilo ita esse sectandam velim, ut vilis & tristior inde evadat oratio. Stilo enim simplici, quem multi male intellecto vocabulo, cum humili & abjecto comparant dicendi genere *i*), minime repugnat, delectum habere vocabulorum, atque tropis, figuris & sententiis orationem ornare & attollere; caveat modo O-

B 2

ra-

b) Plura ejusmodi exempla collegit Clar. MOLANDER, in *Disertatione de Elocutione Oratoris Sacri*, Præs. Cel. PORTHAN.

i) Cfr. *Disfert.* Clar. PALANDER, *de philosophia populari*, Præs. Cel. PORTHAN, §. 2.

rator, ne in scopulum hic prope adjacentem incidens, verba nimis exquisita temere sectando & coacervando popularitatem perdat, aut copia venerum dicendi, auditores, maris instar concitati, inundet *k*). "Quid enim," ut verbis utamur Ciceronis, "tam furiosum, quam verborum vel optimorum vel ornatisimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia" *l*). Verbo, vocabula nonnisi notæ significationis, & ideis, quas indicant, exprimendis convenientia, & veneres istæ, nullo alio consilio, quam ut perspicuitatem in oratione simul adjuvent, adhibeantur. Atque sic oratio, ad vulgi captum optime adcommodata, sua se simplicitate merito commendabit.

§. V.

Constat igitur ex hætenus dictis, non cuivis Concionatori datum esse, popularitatem in sermonibus suis sacris recte tueri. Requiritur namque omnium primo accurata & solida Religionis notitia, sana Philosophia, ne in fanaticum abducamur, innixa & suffulta *m*), deinde cognitio hominum & humani in-

k) Varias *Simplicitatis* significationes egregiæ explicat BLAIR l. c. Vol. II, p. 31, seqq. Cfr. Disert. Clar. INGMAN, de *Simplicitate, insigni ornatus virtute*, & SULZER, l. c. vocab. Einfalt.

l) De Oratore L. I. C. 12.

m) Quanta sit Philosophiæ in Religione cognoscenda & proponenda vis, ne nostra quidem ætate, qui Ortho-

genii in uniuersum, auditorum uero præcipue, ingenii, progressuum; morum, sensuum cet. suorum, non sine multorum annorum experientia comparanda; porro linguæ accurata cognitio, cuius, in popularitate facta tectaue conseruanda, maxima est uis & potestas, in qua autem re nimis quantum peccant Concionatores uernaculi n), & denique summa prudentia, nec minor sapientia, ne hostium insultibus prodatur Religio. Rudiori enim uulgo, siue hominibus indoctis, doctrinam proponere cœlestem, æque difficilis ut plurimum labor est habendus, ac infantile docere ingenium; quod ut melius procedit sensuali & simpliciori adhibita docendi methodo, ita quoque feliciter nemo in plebis uersabitur institutione, quam cum sermonem ei familiarem atque cum uulgari uitæ consuetudine consentientem, nec tamen plebejum,

B 3

fed

doxiæ laude in Ecclesia eminere satagunt, satis semper acute perspiciunt; indeque uidetur repetendum, quod uel nullum uel obscuriorem Religionis sensum uulgus habeat. "*Hoc nempe,*" iudice SENECA, "*primum Philosophia promittit, sensum communem.*"

n) Cfr. *Historiola Concionum Saerarum Fennicarum*, Præl. Cel. PORTHAN, Partis post. §. VII.; itemque Disf. Clar. MOELANDER, l. c. ubi non pauca, fidem a nobis allatis conciliatura, occurrunt.

sed solenniorem & meditationem, qualem ne lingua quidem respuit Fennica, ut sinistre judicant haud pauci o), adhibeat. Neque dubitamus, quin victor, his dotibus ornatus & instructus, sæpius de suggestu suo Orator descendat.

- o) Cfr. Tractatio Fennica: *Hyödyllinen luvitus Luomisen Töistä, yxinkertaisille avuxi Jumalan byöyden tundoon ja palvellukseen*, typis nuperrime recusa, utpote Eloquentiæ Fennicæ e paucis egregium exemplum.

